

hogy ez a szir terület egyetlen törvényhozó testülete, Antiochiában pedig uccai harcokra került a sor.

Az új népszövetségi tag, Egyiptom megszabadulva a kapitulációtól elkészítette első budgettervezetét, mely 36.116.500 egyiptomi fonttal kiegyensúlyozott; a hadi kiadás 2.332.000 font, a közoktatásé 3.960.000. Az Alexandria-Mersa Matruh (lybiai határ) vasut építése azonban nemcsak a Teherán-Marokko (hol most éhínség dühöng) ut kiegészítését jelenti, hanem a Kairo-Alexandria uttal együtt katonai jelentőséggel is bír. Khairy tábornok vezetésével újabb csapatok mennek Szudánba és Lewa Ali Fahuny pasa hadügyminiszter 3 éves fegyverkezési tervet állított fel, — a baj csak az, hogy az angol gyárak nem képesek jelenleg a megrendeléseket felvenni. A kormány a Suez-csatorna Társasággal is új szerződést kötött.

Abesszíniában a 12.111 millióba került hadjárat gyümölcse még nem érett: maga Mussolini figyelmeztet rá, hogy az ország feltárása csak hosszú évek munkája lehet... (D. F.)

S Z E M L E

KÖNYVEK A ROMÁN KÖZÉPOSZTÁLY ÉLETTÖRTÉNETÉHEZ

A román középosztály mai nagymérvű változása arra enged következtetni, hogy ez az osztály fejlődésében új szakaszhoz érkezett. Ez az új tájékozódás időszerevé teszi a román középosztály keletkezésével, összetételével s fejlődésével foglalkozó irodalom érintését, mert csak így nyerhetünk tiszta képet e társadalmi réteg mai magatartásának történelmi okairól.

A román középosztály kialakulásával újabban *Nicolae Gane* foglalkozott *Petre Carp és helye az ország politikai történetében* című munkájában,¹ mely a román királyság közéletéről nyújt tárgyilagos képet egészen Nagyrománia megteremtéséig. Gane szerint a modern Románia belpolitikai eseményei az agrárkérdés körül forogtak anélkül, hogy ez a kérdés megoldásra talált volna. Gane fejtegetései nyomán kiderül, hogy az agrárkérdés csak, mint folytonos veszély szerepelt a mindennapi kérdések közepette s csak akkor került teljes egészében a politikai élet homlokterébe, amikor füstölgő uradalmi magtárak jelezték a dolgok elmérgesedését. Ekkor is elenyészően csekélyszámu földmunkásság jutott egy-egy darabka földhöz. A jelentős politikai események továbbra is a *nagybirtokosok* s egy eredeti román társadalmi képződmény, a *feltörekvő pszeudó-polgárság* érdekellentéteiből állottak elő.

Gane a múlt század második felének politikai eseményeit e két osztály, a bojárak s a pszeudó-polgárság harcával magyarázza, anélkül, hogy ezt a tényállást osztályharcnak minősítené. Bennünket az események itt csak annyiban érdekelnek, amennyiben világosan rámutatnak a pszeudó-polgárság akkori kérdésére. Gane szerint az akkori két vezető párt: a liberális és a konzervatív, a földreform kérdésével kapcsolatban alakult. 1864-ben *Cuza* fejedelem, ha csak részben is, de földreformot hajtott végre. A két párt így elvesztette különléte alapját s így már nem, mint két különböző nézetet képviselő párt, hanem, mint két programnél-

küli csoportosulás szerepelt. A korlátozott választójog következtében politikai jogot még csak két osztály gyakorolhatott: a nagybirtokosok s a néhány kereskedőből, kis számú értelmiségből s javarészt kismességből rögtönzött pszeudó-polgárság („pseudoburghézie”). A liberális eszmék ez utóbbi osztály számára csak az összes hivatalok elfoglalásának lehetőségét jelentették. A túlnyomó többségű parasztság kirekesztődött a politikai jogok gyakorlásából.

Amikor 1870-71-ben *Lascaur Cataorgiu* az érvényben levő alkotmány s a két kiváltságos osztály uralmának alapján újjászervezi a nagybirtokosok érdekeit képviselő konzervatív pártot, a pszeudó-polgárság *Ion Brătianu* és *C. A. Rosetti* körül csoportosul. Ezek az új erőre kapott bojárokkal szemben nagyszámu középosztályt akarnak teremteni s mivel az ipar s a kereskedelem fejletlen, *Ion Brătianu* megadja a jeleszót: „Csináljatok magatoknak vagyont a politikából s erősítsétek a román demokráciát!” *Ion Brătianu* a demokráciát az állam pénzén létrehozott középosztályt akarta megvalósítani s meg is adta erre a példát. Az új intézményeket: bankokat, iskolákat, bíróságokat, állami intézményeket arra használta fel, hogy pártembereit elhelyezze. A körülötte csoportosuló, egyéni érdekeitől indított tömeg, a francia forradalom eszméinek megvalósítását úgy értelmezte, hogy beült az állami intézményekbe. A költségvetés ennek következtében évről-évre nőtt s így ez az újkeletű osztály nagyban hozzájárult az új jobbágyság („neoiobăgie”) kialakulásához.²

Ilyen körülmények között nem is fejlődhetett ki egy nyugati értelemben vett román polgári társadalom. A parasztságot az államtól s a nagybirtoktól való függés meggátolta, hogy önálló kisgazdává fejlődjék. Sőt még ipari proletárrá sem válhatott, mert földesekéjét, amit a kisajátítás juttatott neki, el nem adhatta. A keletkező iparnak még a munkásokat is külföldről kellett hozatnia. Az értelmiségi középosztály, mely a tőkés polgárságot helyettesítette, nem teremtett önálló existenciákat, hanem a hivatalokat lepte el, melyeket régebben csak a nagybojárság foglalhatott el s amelyek ennek következtében még mindig nagy becsben álltak a közvélemény szemében. A társadalomban így elhelyezkedett pszeudó-polgárság száma egyre növekedett. Minden középosztálybeli fiatal tanulmányai befejezése után miniszter, képviselő, főispán, alispán vagy legalábbis polgármester akart lenni. A liberális párt erre a rétegre támaszkodva háttartalanul megnagyobbította a politikai és közigazgatási személyzetet. „Minden hivatalra egy kinevezett tisztviselő és hét-nyolc jelölt esett” — írja *Gane*.

Petre Carp egyike volt azoknak a politikusoknak, akik megértették e helyzet tarthatatlanságát. A liberális párt egyik legjózanabban ítélő bírálója volt. Megoldást azonban államférfiúi tevékenysége alatt nem tudott hozni. Ezt *Gane* is belátja, bár nagyon méltatja *Carp* részleges sikereit. *Carp* ugyanis ellene volt egy újabb földreformnak: *Bărbu Cataorgiu* után ő a nagybirtok leghevesebb védelmezője. Azt állította, hogy egy földművesállamnak, mint Románia, csak a nagybirtok adhat vezetőosztályt. A bajok orvoslását melékutakon kereste: így például kisajátította az állami birtokok egy részét, megadóztatta a szeszes italokat s ipariskolák által lehetővé tette kis számu parasztfjuságnak is, hogy a társadalmi ranglétrán emelkedhessenek. Politikai téren sem találta meg a helyes utat. Ki akarta vonni a közigazgatást a politikai pártok befolyása alól, de ugyanekkor ellene volt a választójog módosításának. *Gane* azzal magyarázza *Carp* reformmunkájának sikertelenségét, hogy az ország kulturális színvonala még nem volt elég magas *Carp* terveinek megértésére. Mindenesetre: *Carp* tervbe vette ugyan, hogy minden erejével harcol az ál-

llami jövedelmet magáénak tekintő s egyre növekvő hivatalnokosztály ellen, ugyanakkor azonban a választójog kérdésében ő maga segítette elő, hogy ez az állam költségeire alapozott osztály a politikai hatalmat megtarthassa.

1907-ben az „új jobbágyság“ korlátai közé szorított parasztság felkel. Carp a megfélemlített s már egyezkedni akaró politikusokkal szemben a felkelés rögtön elfojtását kérte, mert szerinte „a nép bajainak gyógyítására a politikus és nem a nép a hivatott“ — ami az adott esetben annyit jelentett, hogy a tisztán az államra s a nagybirtokra támaszkodó osztályok képviselői intézhetik csak a parasztság ügyét. A felkelés elfojtása után a pszeudó-polgárság uralma ismét megszilárdul, az ország lakosságának háromnegyedrészt kitévő parasztság sorsa változatlan. Carp mindezek láttára elveszti bizalmát abban, hogy a helyzeten békés úton segíteni lehet. Az államférfiu, aki mindig azt hirdette, hogy a bajon a nagybirtokos „vezető osztály“nak kell segítenie, megrendül. Már belátja, hogy a bojárság a nép ügyét sohasem teszi a magáévá.

Carp 1919-ben meghalt. Megalakult Nagyrománia s az új román közigazgatási terület s ezzel a román hivatalnokosztály még inkább felduzzadt. Nagyrománia mélyreható demokratikus változások közepette alakul meg, de az új alkotmány, a földbirtokreform s a fellendülő ipar korántsem tudta még leváltani a pszeudó-polgárság korrumpált társadalmi képzetmennyét, hanem inkább oda vezetett, hogy a pszeudó-polgárság az alsóbb néprétegekből is — utánpótlást kapjon. A román értelmiség ideálja továbbra is a közéleti pályákon való elhelyezkedés, az állami állások. A kínálkozó állami állások azonban csakhamar ismét beteltek. A felfelé emelkedés demokratikus folyamata viszont folytatódott s így a pszeudó-polgárság újabb tultengési szakaszhoz érkezett fejlődésében. Ezt az állapotot elemzi I. C. Filitti egyetemi tanár *Egy pszeudó-polgárság tévelygései* című tanulmánya.³

„Az új kisajátítás“ — mondja Filitti — „helyrehozhatta volna a múlt hibáit. Nem hiányoztak a figyelmeztetések: *Constantin Garoflid*, könyve, az Agrárkérdés Romániában, visszhang nélkül maradt, de jövődülései beteljesültek.⁴ A kisajátított föld nem volt elegendő egy kiszgazdaság keletkezésére s a parasztság helyzete továbbra is sulyos. Az általános választójog sem jelentette a parasztságnak az államhatalom gyakorlását.“ Filitti kifejti a továbbiakban az okokat is. A parasztság sokkal jobban függ a közigazgatási közegektől, mintsem politikai jogával élni tudna. A politikai hatalom továbbra is a pszeudó-polgárság kezében maradt. Az új gazdasági politika is követte a régiét. Legfeljebb annyi haladás történt, hogy az uralkodó pszeudó-polgárság ösztöndíjak kiutalásával támogatja a parasztság feltörekvő tehetségeit, ezt is csak azért, hogy az új elemeket magábaolvasztva alátámassza önmagát.

Carp is megállapította a maga korában ezeket a tényeket, de nem talált helyes megoldást. Filitti *D. Vălcovici* egyik tanulmányából idézve már megállapítja, hogy „ha az ország lakosságának négy-ötöde, amely most még teljesen primitív életet él, megtanulhatná és megtehetné azt, hogy egészségi szempontból eleget fogyasszon és ugyanakkor kitartóbb munkát végezzen, a költségvetési nehézségek egyszerre megszűnének.“ E cél elérésére ajánlja Filitti a takarékoskodást s az állami költségeknek inkább a parasztszótály felemelésére való irányítását. Filitti sem mond azonban Carpnál többet, mikor e reformok bevezetését a — pszeudó-polgárság „belátására“ bizza.

Ez az osztály, amint már megállapítottuk, ma rendkívül intenzív politikai életbe kezdett. Az állam u. i. már képtelen új intézményeket alapí-

tani csak azért, hogy néhány ember megélhetését biztosítsa. A román középosztálynak így másfelé kell tájékozódnia. Ezért fordul jobb fele, s véli innen továbbra biztosítottak eddigi előnyeit. (*Vadai György*)

1. Nicolae Gane: Petre Carp și locul său în istoria politică a țării. București 1936. — 2. A román „ujjobbágyság” társadalomtudományi elemzését Dobrogeanu Gheorghe adta meg. *L. Korunk* XI. (85-87.). — 3. L. C. Filitti: Rătăcirile unei pseudoburghezii. București 1935. — 4. A szóbanforgó könyv Constantin Garofild: Chestia agrară în România. București 1920. —

ERDEI FERENC: FUTÓHOMOK. — Athenaeum. Budapest, 1937.

A *Viharsarok* után a *Futóhomok*. Magyarország felfedezése folytatódik, az Alsó Tiszavidék után a Duna-Tisza-köz és népe. A *Futóhomok* folytatja az ismeretlen világ felfedezését, a táj és nép különös összeforrásának eszméltetését, az osztályok egymásmellettségének és ellentétének döbbenetes rajzát. Hideg tárgyilagossággal számbaveszi az író a népet tájak, mezővárosok, kisvárosok szerint. Hogyan oszlanak meg, hogyan sáfárkodnak az életükkel? Milyen volt a múltjuk, a jelenük és milyen a jövőjük?

A múlt mint egyéb tájakon, itt is bővelkedik „korszakalkotó” pusztításokban, mint az író találó jelzővel mondja. Ez a korszakalkotó pusztítás 1526-ban kezdődik, mikor a törökhadak a Duna-Tisza mentén vonulnak hazájukba s mindenütt nagy prédálást vittek végbe. A török állam-szervezet csak hadügyi-pénzügyi organizmus volt, mással (vallás, igazságszolgáltatás) nem törődött s a magyar hatóságok továbbra is megmaradtak bizonyos hatáskör birtokában. Pest vármegye urai Fülel várába húzódnak, ott üléseznek s a parasztság — a török mellett — urainak is küldi az adót. A törökök kiűzése után jellemzően megmutatkozik a magyar rendek felkészültsége: nemcsak az uralkodói önkényvel, de ugyanakkor a paraszti követelésekkel szemben is tudtak küzdeni. S ez annál súlyosabb, mert a mezőgazdaság, szőlőtermelés, kereskedelem s ipar hanyatlottak s a munkásviszonyok is leromlottak úgy a kúriális, mint urbéri birtokokon. A kúriális birtokokon mindenütt a cselédség munkálta a földeket nagyüzemi keretek között. Erdei Ferenc pontos történelmi adatokkal tünteti fel az urbéri birtokszervezetek különbségeit is.

A munkásviszonyokat 1729-ben megyei határozat rendezti. Eszerint a maximális bér aratóknak tiszta búzából egynyolcad, keverékből egyhatod, rozsából, árpából és zabból egyhatodrészt s ugyancsak jellemző egy szolgabírói határozat 1730-ból, mely kimondja, hogy a munkások lakóhelyükről máshova nem szegődhetnek addig, amíg ott egyáltalában van munka.

Erdei felállítja a rendi társadalom mérlegét a 18. sz.-ban. Pontosan mér: a Nyugat mögött elmaradt, de a föld benépesült és művelés alá jutott. A parasztság kiváltságos községei eljutottak a paraszti állapot legfelsőbb szintjéhez, újabb szabadságok és újabb életformák felvételére vállalkozhattak, de — és ez a tragikus — a nem kiváltságos parasztsók (zsellérek) 1848 után sem jutottak messzebb, mint 1700-ban. Erdei öszintén, az igazmondás természetességével megállapítja azt, amit újabb szociográfustársai is kénytelenek megállapítani, hogy 1848 nem likvidálta a régi bajokat. A harc, ha rejtetten is, fennmaradt és Magyarország a millennium idején is csak „felülről nézvést” tetszhetett virágzó európai társadalomnak. Erdei „alulról” nézi a dolgokat. Élesen, fürkészően, mint a kegyetlenségig kíváncsi orvos, aki pontos kórismertetet kíván a betegről